

Novela zákona o volbách do krajských zastupitelstev

Na pořadu 38. schůze Poslanecké sněmovny je novela zákona č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů. Předmětem novely je snížení procentuální hranice preferenčních hlasů potřebných pro získání mandátu.

Systém voleb do krajských zastupitelstev

Volby do krajských zastupitelstev probíhají ve vícemandátových obvodech, kdy jednotlivé volební obvody odpovídají jednotlivým krajům České republiky. Podle velikosti krajů se liší velikost krajských zastupitelstev, a tudíž také počet přidělovaných mandátů (existují zastupitelstva o 45, 55, a 65 mandátech). Celkem je v krajských volbách přidělováno 675 mandátů.

Kandidátní listiny pro krajské volby jsou vázané – voliči mohou volit v rámci kandidátní listiny pouze jedné strany a počet možných preferovaných kandidátů je omezen. Podle současné zákonné úpravy voleb do krajských zastupitelstev může volič preferovat až 4 kandidáty na kandidátní listině, přičemž hranice pro přednostní zisk mandátu je stanovena na 10 %.

Důvody pro snížení hranice

V únoru letošního roku skupina poslanců předložila návrh novely zákona o volbách do krajských zastupitelstev, jejíž obsah je vcelku prostý – snížení hranice přednostních (preferenčních) hlasů potřebných pro upřednostněný zisk mandátu v krajském zastupitelstvu na 5 %.

Jako hlavní důvod pro tuto změnu předkladatelé uvádějí sjednocení hranice preferenčních hlasů s ostatními typy voleb, které se podle nich jinak od těch krajských neliší. Při volbách do Evropského parlamentu i do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR je totiž hranice pro přednostní

zisk mandátu stanovena na 5 %. Nutno poznamenat, že se v těchto volbách liší velikost volebních obvodů. Ve volbách do Evropského parlamentu je celá Česká republika jedním 22mandátovým obvodem. Pro volby do Poslanecké sněmovny existuje 14 volebních obvodů, jejichž velikost se značně liší (v Karlovarském kraji je např. rozdělováno 5 mandátů, v Praze 25). Velikost obvodů je jedním z hlavních faktorů, který může mít dopad na reálné uplatnění případných preferencí.

Předkladatelé si od novely dále slibují zvýšení demokratičnosti voleb – tj. v tomto případě zvýšení možnosti voličů ovlivnit složení zastupitelského sboru. V současném systému krajských voleb odpovídá složení zastupitelstva více méně pořadí kandidátů stanovenému v rámci primárek politických stran.

ARGUMENTY PRO

- Sjednocení preferenční hranice s ostatními typy voleb
- Větší možnost voličů ovlivnit konečné složení zastupitelstva
- Motivace voličů k větší účasti ve volbách

Rizika¹

Samotné snížení desetiprocentní hranice preferencí k větší demokratičnosti voleb nestačí. Jak už bylo uvedeno výše, velikost volebních obvodů ovlivňuje váhu hlasů voličů. Tento problém existuje také u dalších typů voleb v České republice.

V případě voleb krajských můžeme porovnat dopad preferencí např. u Karlovarského kraje, jako nejmenšího kraje ČR, a Moravskoslezského, jako naopak největšího. V roce 2008 v Karlovarském kraji překonalo hranici 10 % 7 kandidátů stran, které se dostaly do zastupitelstva, přičemž

¹ Zpracováno s přispěním dr. Ladislava Mrklase

5 z nich by se dostalo do zastupitelstva i bez preferenčních hlasů. 5% hranici v tomto kraji překonalo 23 kandidátů zvolených stran a 15 z nich by se dostalo do zastupitelstva bez ohledu na tuto hranici. V Moravskoslezském kraji v roce 2008 překonali 10% hranici 2 kandidáti. V obou případech se jednalo o kandidáty na prvním místě. 5% hranici překonalo 7 kandidátů, přičemž všichni by se do zastupitelstva dostali bez ohledu na ni. Velikost krajů není jediným faktorem ovlivňujícím výsledné projevy preferenčních hlasů. U zmíněných krajů můžeme sledovat také rozdílné chování voličů, kdy v Moravskoslezském kraji byli daleko výrazněji podporováni lídři kandidátek a také v té době parlamentní politické strany (ČSSD, ODS, KSČM a KDU-ČSL). V Karlovarském kraji se do zastupitelstva dostaly i jiné – regionální – politické formace. Velikost krajů je však stěžejním faktorem. V malých krajích je dopad preferencí mnohem větší než v krajích velkých.

Politický systém České republiky je založen na soutěži politických stran. Strany jsou prostředníkem mezi vládou, ve smyslu správce veřejných záležitostí, a občanskou společností. Dvojitá odpovědnost zastupitelů – odpovědnost vůči voličům – občanům - a odpovědnost vůči straníkům – má své opodstatnění. Je jakousi pojistkou proti populistickému uspokojování nálad ve společnosti. Volený zástupce se uchází nejen o přízeň voličů, ale také svých stranických kolegů, čímž je nucen dodržovat program, za který byl zvolen. Neosvědčí-li se, strana ho v příštích volbách nenominuje. Výsledek stranických primárek, tj. nabídka kandidátů do voleb, není nějakým náhodným výběrem. Kandidáti v této vnitrostranické soutěži musí prokázat své kvality. A politická strana svým výběrem nabízí své kvality veřejnosti. Vnitrostranická soutěž v rámci stranických primárek má v našem politickém systému nezastupitelnou roli a novela zákona by přinesla snížení jejich významu.

Personalizace, která je často chápána jako pozitivní charakteristika méně přísně vázaných voleb, protože se s ní pojí představa volby skutečných osobností, nemusí přinášet pouze pozitivní důsledky. Větší personalizace voleb může přinést i to, že budou preferováni kandidáti, kteří zkrátka mají prostředky na to dostat se do povědomí voličů. Jiné riziko týkající se volby osobností je, že může dojít k preferování určitých oblíbených profesí (např. učitelů a lékařů) a naopak k omezení zastoupení méně oblíbených, avšak pro kvalitní fungování zastupitelstva důležitých,

povolání (např. podnikatelů, manažerů, právníků nebo ekonomů).

ARGUMENTY PROTI

- Nestejnoměrný dopad preferenčních hlasů v různých velkých krajích
- Oslabení role politických stran
- Preference populárních profesí
- Novela zákona neřeší žádný problém

Snížení hranice preferencí větší důvěru v politický systém nepřinese

Pokud si předkladatelé novely slibují od snížení preferenční hranice větší demokratičnost voleb, vyšší motivaci voličů jít k volbám a zvýšení důvěry občanů k politickému systému, budou asi zklamáni. Hranice pro upřednostněný zisk mandátu byla snížena před posledními volbami do Poslanecké sněmovny. Do sněmovny se dostalo mnoho nových tváří, i ze zadních míst kandidátních listin, důvěra občanů v politiku však v posledním období klesla na minimum. To pro nás může být poučením, že preference nejsou samospasné.

Je-li důvod pro snížení hranice pouze sjednocení s hranicemi platnými pro volby do Evropského parlamentu a Poslanecké sněmovny, pak jde o poněkud malý cíl. Má-li být provedena revize volebního systému, pak komplexní, promyšlená a u všech typů voleb.

Zdroje:

ČSÚ. *Volby.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-04-30]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/>

MORKES, Jan. *Křížky a kroužky na volebních lístcích: Analýza preferenčního hlasování v České republice*. Brno, 2010. Dostupné z:

http://is.muni.cz/th/136592/fss_m/diplomovaprace_Jan_Morkes.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

Nečas: *Schválit kroužkování těsně před volbami je pr..er. ČT24* [online]. 7. 3. 2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/167253-necas-schvalit-krouzkovani-tesne-pred-volbami-je-pr-er/>

Novela zákona o volbách do zastupitelstev krajů. Sněmovní tisk 599.